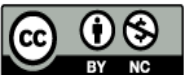

Studying Economic Insecurity and Social Values of Marriage in Tehran city: A Comparative Study of marginalized and Non- marginalized Neighborhoods

Narges Rahmani^{1*}, Bagher Saroukhani²

1. Ph.D. Graduate in Cultural Sociology, Science and Research Unit, Islamic Azad University, Tehran, Iran. Narges_rahmani1344@yahoo.com
2. Professor, Department of Sociology, University of Tehran, Iran. B.saroukhani@yahoo.com

Article Info	ABSTRACT
Article type Research Article Article history Received: 3 February 2026 Accepted: 30 April 2026 Published: 14 June 2026 Keywords: Economic insecurity, social values of marriage, material and post-material values, marginalization.	Introduction: Iranian society is currently facing significant challenges for various reasons, including economic insecurity, which has led to changes in the field of social values, especially values surrounding marriage. The main goal of this article is to identify the orientation of marriage values due to economic insecurity among residents of marginalized neighborhoods in comparison to non-marginalized neighborhoods in Tehran city. Method: This research was conducted with a mixed, qualitative (grounded theory) and quantitative (survey) approach and purposeful and theoretical sampling. For this purpose, in the qualitative part, 30 in-depth and semi-structured interviews were conducted with women and men over 18 years of age in marginalized neighborhoods of areas 4 and 19, as well as for comparison with other non-marginalized neighborhoods in the same areas, and in the quantitative part, 400 questionnaires were collected from the same statistical population. Findings: The qualitative section, based on the findings, selected categories of “representation of marriage as an essential institution of order and survival in the context of value transition” and “economic insecurity and tendency towards material values of marriage” were constructed. The quantitative section also showed that marginalized neighborhoods were the highest, at 84.6 percent, and non-marginalized neighborhoods were 72.8 percent, inclined toward eclectic materialistic values. Conclusion: Due to the widespread economic insecurity in all studied neighborhoods, both marginalized and non-marginalized, the social values of marriage have tended towards material values, which indicates the polarization of social values of marriage.
Cite this article: Rahmani, N. & Saroukhani, B. (2026). Studying Economic Insecurity and Social Values of Marriage in Tehran city: A Comparative Study of marginalized and Non-marginalized Neighborhoods. <i>Labour and Social Protection Studies</i>, 1(3), 47-64. ©The Author(s). Publisher: Labor and Social Security Institute	

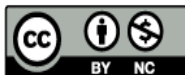
بررسی نا امنی اقتصادی و ارزش‌های اجتماعی ازدواج در شهر تهران: مطالعه مقایسه‌ای محله‌های حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین

نرگس رحمانی^{۱*}، باقر ساروخانی^۲

۱. دانش آموخته دکتری جامعه‌شناسی فرهنگی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. Narges_rahmani1344@yahoo.com

۲. استاد، گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه تهران، ایران B.saroukhani@yahoo.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله پژوهشی تاریخچه دریافت: ۱۴۰۴/۱۱/۱۴ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۲/۱۰ انتشار: ۱۴۰۵/۰۳/۲۴ کلیدواژه‌ها ناامنی اقتصادی، ارزش‌های اجتماعی ازدواج، ارزش‌های مادی و فرامادی، حاشیه‌نشینی.	مقدمه: جامعه ایرانی هم‌اکنون به دلایل مختلفی با چالش‌های قابل توجهی از جمله ناامنی اقتصادی مواجه است که این امر توانسته تغییراتی را در حوزه ارزش‌های اجتماعی، به‌ویژه ارزش‌های پیرامون ازدواج ایجاد کند. هدف اصلی این مقاله، شناسایی جهت‌گیری ارزش‌های ازدواج ناشی از ناامنی اقتصادی در میان ساکنان محله‌های حاشیه‌نشین در مقایسه با محله‌های غیر حاشیه‌نشین شهر تهران است. روش: این پژوهش با رویکرد ترکیبی، کیفی (تئوری زمینه‌ای) و کمی (پیمایش) و نمونه‌گیری هدفمند و نظری انجام شد. به همین منظور در بخش کیفی، از زنان و مردان بالای ۱۸ سال محله‌های حاشیه‌نشین مناطق ۴ و ۱۹ و همچنین جهت مقایسه با سایر محله‌های غیر حاشیه‌نشین همین مناطق، ۳۰ مصاحبه عمیق و نیمه ساختاریافته انجام گرفت و در بخش کمی نیز ۴۰۰ پرسشنامه از همان جامعه آماری، جمع‌آوری گردید. یافته‌ها: بخش کیفی باتوجه به یافته‌ها، مقوله‌های انتخابی «بازنمایی ازدواج به مثابه نهاد ضروری نظم و بقا در بستر گذار ارزشی» و «ناامنی اقتصادی و گرایش به ارزش‌های مادی ازدواج» بر ساخت شدند. بخش کمی نیز نشان داد محله‌های حاشیه‌نشین بالاترین میزان یعنی ۸۴٫۶ درصد و محله‌های غیر حاشیه‌نشین ۷۲٫۸ درصد به سمت ارزش‌های التقاطی متمایل به مادی بود. نتیجه‌گیری: به دلیل گسترش فراگیر ناامنی اقتصادی در تمامی محله‌های مورد مطالعه، چه حاشیه‌نشین و چه غیر حاشیه‌نشین، ارزش‌های اجتماعی ازدواج به سمت ارزش‌های مادی گرایش یافته است که این امر، نشان از قطبی شدن ارزش‌های اجتماعی ازدواج است.
استناد: رحمانی، ن. و ساروخانی، ب. (۱۴۰۵). بررسی ناامنی اقتصادی و ارزش‌های اجتماعی ازدواج در شهر تهران: مطالعه مقایسه‌ای محله‌های حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین. <i>مطالعات کار و حمایت اجتماعی</i>، ۱(۳)، ۴۷-۶۴. ناشر: مؤسسه کار و تأمین اجتماعی © نویسندگان.	

Extended Abstract

Purpose

Iranian society is currently facing significant challenges for various reasons, including economic insecurity, which has led to changes in social values, especially values surrounding marriage. Initial observations and interviews conducted by the author in neighborhoods of Tehran showed that despite the status of family formation, the social values of marriage have undergone major and fundamental changes due to economic insecurity. According to Inglehart's theory of value transformation, individual priorities are a reflection of the social and economic environments that govern his life. This theory states that countries that enjoy a relatively higher degree of economic, political, and social order gradually tend toward post-material values, such as freedom of expression, improving the quality of the urban environment, and forming humane and rational societies.

Accordingly, the main purpose of this article is to identify the orientation of marriage values due to economic insecurity among residents of marginalized neighborhoods compared to non-marginalized neighborhoods in Tehran. This study attempts to answer two questions and one hypothesis by relying on a sociological approach and Inglehart's theory of value changes and a mixed research method. The main research question is: Which direction is the direction of social values of marriage due to economic insecurity in marginalized neighborhoods of Districts 4 and 19 of Tehran compared to non-marginalized neighborhoods in the mentioned areas? What are the most important factors and effective contexts in the formation of marriage values due to economic insecurity in these two types of neighborhoods? Research hypothesis: There is a significant difference between value types and marginalized neighborhoods and non-marginalized neighborhoods of Districts 4 and 19.

Method

This research has used a mixed approach. In the qualitative approach, according to the research question, the grounded theory method was used and NVivo software was used. The statistical population included people over 18 years old living in the marginalized neighborhoods of areas 4 and 19 of Tehran (Golshan, Shemiran No, Dolatkah and Esmaeil Abad) and non-marginalized residents of these areas. Purposeful and theoretical sampling was carried out, and theoretical saturation was achieved after conducting 30 in-depth and semi-structured interviews. In the quantitative approach, the survey method was used the main tool for collecting data for the present study was a questionnaire and the statistical population was the same.

In order to find differences and similarities, marginalized neighborhoods were compared with non-marginalized neighborhoods of the same areas. The unit of analysis was the individual, and the sample size was estimated to be 400 people using the Cochran formula. The online sampling method was used. Data entry and extraction of questionnaire information were performed using SPSS software, and descriptive and inferential statistics were used to analyze the data using one-way analysis of variance.

Findings

In the qualitative section, based on the analyses obtained from open coding and first and second level coding, two selected categories were constructed: "Representation of marriage as an essential institution of order and survival in the context of value transition" and "Economic insecurity and tendency towards material values of marriage", each of which also had subcategories, which were ultimately constructed from the relationship between the categories, the main category or the central phenomenon of "Economic insecurity and the dominance of

material values as an obstacle to marriage". In the quantitative section, the results of the findings from measuring Inglehart's twelve-point values showed that the respondents' first choice in all three sets of four values was material values, in other words, the respondents' priority values, like the findings in the qualitative section, are moving more towards material values.

Conclusion

The findings of this study in all the studied neighborhoods showed that despite the role of the family in creating and maintaining social and economic order, for reasons such as job insecurity, unemployment, high prices, low income, and increasing living costs, they were not inclined to start a family and get married, and considered marriage conditional on economic stability. In other words, the social values of marriage are moving towards materialization. From one perspective, the findings of this study could be said to be inconsistent with Inglehart's theory of value change, because Inglehart believes that with the increase in financial security in most countries of the world, especially advanced industrial countries, people's values have changed from material to post-material. Accordingly, if we consider non- marginalized neighborhoods in Districts 19 and 4 of Tehran as equivalent to industrialized countries, and marginalized neighborhoods as equivalent to non-industrialized countries, residents of non- marginalized neighborhoods, according to Inglehart's perspective, should be more inclined towards the post-material values of marriage, while the results showed that both marginalized and non-marginalized neighborhoods tended towards the material values of marriage. On the other hand, it can be said that the findings of this study were in line with Inglehart's value change theory, because economic insecurity causes values related to marriage to move towards materialism.

Now, why are the values of marriage in marginalized neighborhoods, which are among the less well-off neighborhoods, close to and similar to non- marginalized neighborhoods? The answer can be said that, despite the inequality of the two contexts, economic insecurity has widely affected the social values of marriage in both contexts and has diminished the spatial and neighborhood differences. This, i.e., the move towards the polarization of the material values of marriage, causes a distance from the post-material values of marriage, which can reduce investment in the qualitative aspects of life. According to Inglehart, a balanced society is one where material and metamaterial values coexist. Finally, it is suggested that welfare policies move from focusing on temporary support to rebuilding "social and job security." Strengthening social protections in key areas such as facilitating access to housing, ensuring job security for young people, and creating supportive platforms for the transition to financial independence can take the pressure of "survival" off the family institution. Only by reducing economic insecurity and strengthening formal support structures will it be possible to return the values of marriage from the material and conditional realm to the social and human realm.

مقدمه

جامعه ایرانی هم‌اکنون به دلایل مختلفی با چالش‌های قابل‌توجهی ازجمله ناامنی اقتصادی^۱ مواجه است که این امر، توانسته تغییراتی را در حوزه ارزش‌های اجتماعی^۲، به‌ویژه ارزش‌های پیرامون ازدواج^۳ ایجاد کند. مشاهدات و مصاحبه‌های اولیه که توسط نگارنده در محله‌های شهر تهران انجام شد، نشان داد علیرغم جایگاه تشکیل خانواده، اما همچنان به دلیل ناامنی اقتصادی، ارزش‌های اجتماعی ازدواج دچار تغییرات عمده و اساسی شده است، به‌طوری‌که جوان امروزی همانند گذشته تحت هر شرایطی حاضر به تشکیل خانواده نبوده، و ازدواج را مشروط به عواملی می‌داند که پایه و اساس تشکیل خانواده هستند. بر این اساس می‌توان گفت برپایه عواملی ازجمله ناامنی اقتصادی، ارزش‌های جدیدی جایگزین ارزش‌های گذشته شده است. از سویی دیگر، نتایج پژوهش‌هایی که تاکنون در جامعه ایرانی انجام شده نیز این تغییرات ارزشی در حوزه ازدواج را به‌درستی نشان می‌دهد. یافته‌های پژوهشی در باب ازدواج نشان داد متغیرهای اقتصادی ازجمله بیکاری، وضعیت شغلی، میزان درآمد، وضعیت مسکن، سطح اقتصادی خانواده، بالا بودن میزان مهریه و هزینه‌های بالای زندگی به دلیل تورم دارای تأثیر مستقیم بر ازدواج بوده و از مهم‌ترین عواملی است که باعث می‌شود جوانان تصمیم و اقدام به ازدواج را به تعویق اندازند و یا حتی از ازدواج منصرف شوند (Bakhshshay and Sarghi Borujeni, 1404). همین‌طور نتایج طرح موج دوم ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان نشان می‌دهد ویژگی‌های یک مرد خوب برای زندگی، اولین اولویت یعنی ۲۲/۷ در صد «بالایمان بودن» است (Ministry of Culture and Islamic Guidance, 2003: 38). درحالی‌که یافته‌های طرح موج سوم ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان در همین زمینه نشان می‌دهد اولین اولویت یعنی ۲۲/۱ در صد «شغل»، ارزش محسوب می‌شود (Ministry of Culture and Islamic Guidance, 2015: 51). در پیمایش موج سوم به ارزش‌های دیگری مثل «پول»، «ثروت»، «نداشتن مشکل مالی»، «داشتن مسکن» نیز اشاره شده است. این تحولات نشان می‌دهد که در چند دهه اخیر در جامعه ایرانی عواملی مانند فرآیند نوسازی، انقلاب سال ۵۷، جنگ ۸ ساله و به دنبال آن ۸ سال دوران بازسازی و ۸ سال دوره باز سیاسی توانسته علاوه بر دگرگونی‌های ساختاری، تغییرات ارزشی را نیز در خانواده‌های ایرانی به همراه داشته باشد (Azad Aramaki, Maleki, 2007: 98). آن چیزی که در این زمینه حائز اهمیت این است که تحولات و جهت ارزش‌های اجتماعی ازدواج ناشی از ناامنی‌های اقتصادی می‌تواند در بسترهای مکانی مختلف ناهمگون باشد. برای مثال جهت تغییرات ارزشی افرادی که در محلات حاشیه‌نشین^۴ شهرها زندگی می‌کنند با افرادی که در متن جامعه شهری زندگی می‌کنند می‌تواند متفاوت باشد، زیرا که محلات حاشیه‌نشین نسبت به محلاتی که در متن جامعه شهری زندگی می‌کنند کمتر برخوردارند، و از استانداردهای لازم شهری بی‌بهره هستند.

بر اساس نظریه دگرگونی ارزشی اینگلههارت، اولویت‌های فردی بازتابی از محیط‌های اجتماعی و اقتصادی حاکم بر زندگی اوست. این نظریه بیان می‌دارد که کشورهایی که از درجه‌ی نسبی بالاتری از نظم اقتصادی، سیاسی و اجتماعی برخوردارند، به تدریج به سمت ارزش‌های فرامادی، از قبیل آزادی بیان، ارتقاء کیفیت محیط شهری و شکل‌گیری جوامع انسانی و عقلانی، گرایش پیدا می‌کنند (Inglehart, 1995). با استناد به این ادعا، می‌توان چنین استدلال کرد که اولویت‌های ارزشی افرادی که در شرایط خاصی مانند محلات حاشیه‌نشین شهر زندگی می‌کنند، ممکن است با اولویت‌های ارزشی ساکنان متن جامعه شهری متفاوت باشد. در جامعه ایرانی نیز، پیرامون تحولات ارزشی، گفتمان‌های گوناگونی شکل گرفته است؛ گفتمان‌هایی که هر یک بازتاب‌دهنده‌ی تلقی ویژه‌ای از وضعیت ارزش‌ها در بستر اجتماعی معاصر ایران هستند. این رویکردها، با توجه به مبانی نظری و شواهد تجربی که در اختیار دارند، می‌کوشند پدیده‌هایی مانند قطبی‌شدن ارزش‌ها یا عدم قطبی‌شدن آن‌ها را توضیح دهند. همچنین، هر یک از این دیدگاه‌ها حامیان و منتقدان مشخصی نیز دارد.

۱. آندرسون و پونتوسون (۲۰۰۷) استدلال می‌کنند که ناامنی اقتصادی به‌عنوان یک اصطلاح کلی برای «تجلیات مختلف رفاه مادی» استفاده می‌شود و معنای آن می‌تواند از نگرانی‌های مربوط به شغل تا مسائل مبتنی بر درآمد شخصی متغیر باشد (Quoted from Tétényi, 2020).

۲. ارزش‌های اجتماعی واقعیت‌ها و اموری را تشکیل می‌دهند که مطلوبیت دارند و مورد خواست و آرزوی اکثریت افراد جامعه است (Vasoughi & Nik-Khalgh, 1370).

۳. ازدواج عملی است که پیوند بین دو جنس مخالف را بر پایه روابط پایاپای جنسی موجب می‌شود (Sarokhani, 2014).

۴. حاشیه‌نشین به آن قسمت از بافت‌هایی گفته می‌شود که عمدتاً مهاجرین روستایی و تهیدستان شهری را در خود جای داده و بدون مجوز و خارج از برنامه‌ریزی رسمی و قانونی توسعه شهری (طرح‌های جامع و تفصیلی) در درون یا خارج از محدوده قانونی شهرها به وجود آمده‌اند، عمدتاً فاقد سند مالکیت هستند و از نظر ویژگی‌های کالبدی و برخورداری از خدمات رفاهی، اجتماعی و فرهنگی و زیرساخت‌های شهری شدیداً دچار کمبود هستند (Ministry of Urban Development, Roads and Housing, 1394).

بدین ترتیب، مسئله‌ی اصلی پژوهش حاضر بر این فرض استوار است که جامعه‌ی ایرانی، جامعه‌ای نوپا و در حال تحول است و یکی از تغییرات عمده و اساسی آن، تغییر ارزش‌های ازدواج ناشی از ناامنی اقتصادی می‌باشد. اهمیت و ضرورت پرداختن به این موضوع از آن‌روست که در حفظ نظم اجتماعی و اقتصادی نقشی اساسی ایفا می‌کنند. بر این اساس، هدف اصلی این مقاله، شناسایی جهت‌گیری ارزش‌های ازدواج ناشی از ناامنی اقتصادی در میان ساکنان محله‌های حاشیه‌نشین در مقایسه با محله‌های غیر حاشیه‌نشین در شهر تهران است. این مطالعه در تلاش است تا با اتکا به رویکردی جامعه‌شناختی و تئوری تغییرات ارزشی اینگلههارت و روش پژوهش ترکیبی، به تحلیل تفاوت‌ها و شباهت‌های موجود در ارزش‌های مرتبط با ازدواج ناشی از ناامنی اقتصادی میان این دو گروه از محله‌ها بپردازد. پرسش اصلی پژوهش این است: جهت ارزش‌های اجتماعی ازدواج ناشی از ناامنی اقتصادی در محله‌های حاشیه‌نشین مناطق ۴ و ۱۹ شهر تهران در مقایسه با محله‌های غیر حاشیه‌نشین مناطق نامبرده به کدام سو است؟ علاوه بر این، پژوهش حاضر درصدد پاسخ به این پرسش است که مهم‌ترین عوامل و زمینه‌های مؤثر در شکل‌گیری و تغییر ارزش‌های ازدواج ناشی از ناامنی اقتصادی در این دو نوع محله کدامند؟ فرضیه پژوهش: بین سنخ‌های ارزشی و محله‌های حاشیه‌نشین با محله‌های غیر حاشیه‌نشین مناطق ۴ و ۱۹ تفاوت معناداری وجود دارد.

مرور مطالعات پیشینه پژوهش‌های انجام‌شده نشان داد به‌ندرت پژوهشی در خصوص تغییرات ارزشی در حوزه ارزش‌های ازدواج ناشی از ناامنی‌های اقتصادی در محله‌های حاشیه‌نشین انجام‌شده است. در این مقاله مطالعات داخلی و خارجی پیشین پژوهش بر اساس نوع رویکرد به جهت ارزش‌های ازدواج، و روش پژوهش طبقه‌بندی شده‌اند. رویکرد برخی از پژوهش‌ها، تأکید بر عوامل اقتصادی بر پدیده ازدواج دارند. پژوهشی که توسط آشین و نوابخش (۱۳۹۵) با روش کمی انجام شده نشان می‌دهد در شرایطی که اقتصاد کشور دچار تورم‌های مزمن و شدید باشد تعداد ازدواج‌ها کاهش یافته و به میزان طلاق می‌افزاید. یافته‌های پژوهش فرونی و کاشیان (۱۴۰۲) که با روش کمی انجام شد نشان می‌دهد که میزان بیکاری به‌طور مستقیم، با میزان طلاق رابطه معنادار دارد. برخی پژوهش‌ها نیز عوامل اجتماعی ازدواج را بررسی کرده‌اند. یافته‌های پژوهش محمدصادق، کلدی و جمند (۱۳۹۵) که با رویکرد کمی انجام شد نشان می‌دهد، عوامل اجتماعی پیش از ازدواج در کاهش رغبت جوانان به ازدواج مؤثر است. برخی پژوهش‌ها نیز هم به عوامل اقتصادی و هم به عوامل اجتماعی ازدواج اشاره می‌کنند. پژوهش مرادی و صفریان (۱۳۹۱) که با روش کمی انجام شد حاکی از آن است که، علاوه بر متغیرهای اجتماعی، وضعیت مسکن نیز به‌عنوان یک متغیر اقتصادی بر سن ازدواج مؤثر است. یافته‌های پژوهش حسینی، سید میرزایی و ساروخانی (۱۳۹۷) که با روش کیفی انجام شد نشان می‌دهد که مشارکت‌کنندگان به دلایل مسائل اقتصادی، اجتماعی یک‌حالتی از "واپس زدن" را نسبت به موضوع ازدواج تجربه می‌کنند و فعلاً از ازدواج دوری می‌گزینند. یافته‌های پژوهش فضل الهی قمیشی و جهانبخش (۱۳۹۷) که با رویکرد کمی انجام شد نشان می‌دهد عوامل اقتصادی و فرهنگی-اجتماعی بر افزایش سن ازدواج دانشجویان تأثیر مثبت دارند، اما عوامل اقتصادی بهترین پیش‌بینی کننده برای افزایش سن ازدواج محسوب می‌شود. برخی نیز به دلیل تغییر و تحولات ساختارهای اجتماعی و اقتصادی، الگوهای روابط جنسی خارج از ازدواج را نشان دادند. یافته‌های پژوهش آزادارمکی، شریفی ساعی، ایثاری، طالبی (۱۳۹۰) که با روش کیفی انجام شد نشان می‌دهد، الگوهای روابط جنسی پیش از ازدواج در ایران به حداقل شش دسته تفکیک و تکثیر شده است که روابط هم‌خانگی یکی از الگوها است. این پژوهش تأکید می‌کند این الگوها در جامعه ایرانی در حال افزایش است. گوبرنسکایا^۱ (۲۰۱۰) که پژوهشی با روش کمی انجام داده مدعی است، با مدرن شدن، اعتقادات افراد نسبت به ازدواج و فرزند آوری از هنجارهای سنتی دور شده است، به‌طوری‌که تمایل کمتری نسبت به گذشته نشان می‌دهند. پژوهش کایرنان^۲ (۲۰۰۴) که با روش کمی انجام داد، کاهش نرخ ازدواج، افزایش میزان ازدواج سفید را نشان می‌دهد. برخی پژوهش‌ها گرایش به ارزش‌های مادی را نشان می‌دهند. آزادارمکی، ظهیری نیا (۱۳۸۹) پژوهشی با روش کمی انجام داده‌اند، یافته‌ها نشان می‌دهند به دلیل برطرف نشدن نیازهای اولیه میان والدین و فرزندان، اولویت‌های ارزشی بیشتر به سمت ارزش‌های مادی گرایش دارد. برخی پژوهش‌ها نیز گرایش به ارزش‌های فرا مادی را نشان می‌دهند. پژوهشی که مدبری (۱۳۹۷) با روش کمی انجام داد نشان می‌دهد، در بستر گذار نسلی از نسل اول به سوم ارزش‌های سنتی کاهش و ارزش‌های مدرن در خانواده، در برخی موارد افزایش یافته است. پژوهش دیگر مدبری و مهدوی (۱۳۹۴) که با

1. Gubernskaya

2. Kiernan

روش کمی انجام شد، نتایج حاکی از آن است که ارزش‌های پست‌مدرن خانوادگی از نسل‌های اول به سوم سیر صعودی داشته است. پژوهش پروین، فعله‌گری و کیانی (۱۳۹۶) که با رویکرد کیفی شده نشان می‌دهد در نتیجه پذیرش ارزش‌های مدرن، سن ازدواج افزایش یافته است. برخی پژوهش‌ها نیز نگاهی دیگر به ارزش‌ها دارند و معتقدند، ارزش‌ها در جامعه ایرانی التقاطی هستند؛ یعنی هم شامل ارزش‌های مادی و هم فرا مادی است. پژوهش آزاد ارمکی (۱۳۸۳) با روش کمی نشان داد، ارزش‌های جامعه ایران تلفیقی است تا مادی و فرا مادی صرف و حالتی از قطبی شدن ندارند.

برخی پژوهش‌ها نیز مبتنی بر روش پژوهش طبقه‌بندی شدند. مرور پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که بیشتر مطالعات انجام‌شده در حوزه عوامل اقتصادی و ارزش‌های ازدواج چه در داخل و خارج کشور، عمدتاً از رویکرد کمی بهره برده‌اند. پژوهش‌هایی مانند بخششای و سارقی بروجنی، آشین و نوابخش، فزونی و کاشیان، محمدصادق و همکاران، مرادی و صفریان، فضل الهی قمیشی و جهانبخش، آزاد ارمکی، ظهیری‌نیا، مدیری و مهدوی، آزاد ارمکی، گوبرنسکایا و کایرنان با روش کمی به بررسی مسئله پرداخته‌اند. برخی نیز مانند آزاد ارمکی، شریفی‌ساعی، ایثاری، طالبی، ستار و همکاران، از رویکرد کیفی استفاده کرده‌اند.

جایگاه پژوهش حاضر در مقایسه با سایر پژوهش‌ها این است به‌ندرت پژوهشی را در خصوص موضوع ارزش‌های ازدواج حاشیه‌نشینان در مقایسه با غیر حاشیه‌نشینان شهر تهران می‌توان یافت، درحالی‌که پژوهش حاضر به این موضوع مهم پرداخته است و از سویی دیگر اکثر پژوهش‌ها یا بر روش کمی تأکید دارند و یا کیفی، درحالی‌که پژوهش حاضر تأکید بر دو رویکرد کیفی و کمی داشته است.

چارچوب نظری پژوهش حاضر نیز، با عنایت به موضوع پژوهش که بررسی نا امنی اقتصادی و شناسایی سمت‌وسوی ارزش‌های ازدواج، است، ضرورت این موضوع ایجاب می‌کند که با توجه به بحث تئوریک ارزشی اینگلهارت مطرح گردد، زیرا مهم‌ترین نظریه درباره تغییر ارزش‌ها حول نظریه اینگلهارت می‌چرخد که چارچوب نظریه پژوهش حاضر متأثر از این نظریه بوده است. بنا بر نظر اینگلهارت در طول دهه‌های بعد از جنگ جهانی دوم، جوامع پیشرفته صنعتی به سطوح بی‌سابقه‌ای به توسعه اقتصادی دست یافتند، و به دلایلی همچون دولت رفاه عمومی، تغییر در نظام بین‌المللی و رشد بی‌سابقه علم و تکنولوژی منجر به تغییرات تدریجی ارزش‌های اصلی و رایج در خصوص سیاست، کار، مذهب، خانواده و رفتار جنسی شد. این دگرگونی‌های فرهنگی هم آهنگ رشد اقتصادی و هم نوع توسعه اقتصادی و همچنین آهنگ رشد جمعیت و ساختار خانواده را نیز تغییر داده است. وی معتقد است که در اثر توسعه اقتصادی در کشورهای پیشرفته صنعتی، تحول در ارزش‌های مادی این جوامع رخ داده، به‌گونه‌ای که روند این تحول، حرکت از ارزش‌های مادی به ارزش‌های فرامادی را نشان می‌دهد. او طی مطالعات گسترده خود نشان می‌دهد که دگرگونی ارزش‌ها در میان نسل جدید حاکی از تحول فرهنگی است که نسبت به نسل قدیم رخ داده و در این تحول کیفیت زندگی و فردی برجستگی بیشتر در مقابل هنجارهای اجتماعی، اخلاقی، سیاسی و مذهبی گذشته دارد.

او برای سنجش ارزش‌های شهروندان اروپایی ارزش‌ها را به دودسته مادی و فرامادی تقسیم کرد ارزش‌های مادی که مبتنی بر نیازهای اولیه و امنیتی فرد هستند، و مستقیماً با حیات طبیعی او ارتباط دارند، و در مقابل ارزش‌های فرامادی که در جهت ارضای نیازهای فرازیستی انسان می‌باشند. وی دوازده سنجه ارزشی جهت سنجش اولویت ارزشی پاسخگویان از منظر خواسته‌های مادی و فرامادی در نظر گرفته است؛ به‌طوری‌که شش گویه متعلق به ارزش‌های مادی هستند، و شش‌تای دیگر، ارزش‌های فرامادی را می‌سنجند. اینگلهارت می‌گوید کسانی که در طول سال‌های شکل‌گیری شخصیتشان با عدم امنیت اقتصادی و جانی مواجه شده باشند اولویت بیشتری بر ارزش‌های مادی می‌دهند. شش مؤلفه‌ای که تأکید بر ارزش‌های مادی دارند عبارت‌اند از: الف- حفظ نظم در کشور ب- مبارزه علیه افزایش قیمت‌ها ج- حفظ آهنگ سریع رشد اقتصادی د- اطمینان از این‌که کشور نیروی دفاعی نیرومندی دارد ه- حفظ اقتصاد باثبات و- مبارزه با تبه‌کاری. اینگلهارت در ادامه می‌گوید کسانی که تحت اوضاع نسبتاً امنی پرورش یافته باشند اولویت بیشتری بر ارزش‌های فرامادی می‌دهند. شش مؤلفه‌ای که تأکید بر ارزش‌های فرامادی دارند عبارت‌اند از: الف- اعطای حق بیشتر به مردم در تصمیم‌گیری‌های دولت ب- دفاع از آزادی بیان ج- اعطای حق بیشتر به مردم در تصمیم‌گیری‌های مربوط به کار و اجتماعشان د- کوشش در جهت زیباتر سازی شهرها ه- حرکت به‌سوی جامعه‌ای دوستانه‌تر و انسانی‌تر و- حرکت به‌سوی جامعه‌ای که ارزش اندیشه‌ها در آن بیش از پول است. او پرسش‌شوندگان را به چند دسته تقسیم می‌کند: ۱- مادیون محض (آن‌هایی که اولویت اولشان منحصرأ به خواسته‌های مادی داده شده است. ۲- فرامادیون محض (آن‌هایی که اولویت اولشان منحصرأ

به خواسته‌های فرا مادی داده شده است. ۳- سنخ‌های التقاطی (بر اساس ترکیبشان از دو سنخ ارزشی مادی و فرامادی دسته‌بندی شده است).

دوازده گزینه‌ی ارزشی مادی و فرامادی اینگلهارت بر اساس سلسله‌مراتب نیازهای مزلو طرح گردیده است. چارچوب نظری اینگلهارت بیانگر این است که افرادی که درباره نیازهای طبیعی احساس ناامنی می‌کنند دیدگاه‌های کاملاً متفاوتی با آن‌هایی که درباره‌ی این نیازها احساس امنیت می‌کنند دارند. گروه دوم به احتمال زیادتر به خواسته‌های غیرمادی مانند ابراز نظر، دل‌بستگی به دیگران اولویت می‌دهند. اینگلهارت مدعی است افراد فقیر در معرض ناامنی اقتصادی هستند. قشرهای مرفه به دلیل برخورداری از منابع تا حدی در برابر این مسئله حمایت می‌شوند.

روش پژوهش

این پژوهش از رویکرد ترکیبی بهره برده است. در رویکرد کیفی با توجه به سؤال تحقیق، از روش نظریه زمینه‌ای^۱ استفاده شد. تحلیل داده‌ها طی سه مرحله‌ی کدگذاری باز، محوری و انتخابی با بهره‌گیری از نرم‌افزار NVivo انجام گرفت. جامعه‌ی آماری شامل افراد بالای ۱۸ سال ساکن در محله‌های حاشیه‌نشین مناطق ۴ و ۱۹ شهر تهران (گلشن، شمیران نو، دولتخواه و اسماعیل‌آباد) و غیر حاشیه‌نشین همین مناطق بود. نمونه‌گیری به شیوه هدفمند و نظری صورت پذیرفت و پس از انجام ۳۰ مصاحبه عمیق و نیمه ساختاریافته، اشباع نظری حاصل شد. به منظور اعتباربخشی، پژوهش در بستر طبیعی انجام شد، اعتبار مقولات از طریق نظرات متخصصان ارزیابی گردید و مستندات پژوهش نیز حفظ شد (Mirzaei, 1395: 445). در رویکرد کمی نیز از روش پیمایش استفاده شده است. ابزار اصلی جهت گردآوری داده‌های پژوهش حاضر پرسشنامه و جامعه آماری نیز، افراد ۱۸ سال به بالای محله حاشیه‌نشین گلشن (خاک سفید) شمیران نو در منطقه ۴ و دولتخواه شمالی و جنوبی و اسماعیل‌آباد در منطقه ۱۹ بوده است. به منظور تفاوت‌ها و تشابهات، محله‌های حاشیه‌نشین با محله‌های غیر حاشیه‌نشین همین مناطق نامبرده، مورد مقایسه قرار گرفتند. واحد تحلیل فرد، و حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۴ نفر برآورد شد که به منظور کاهش خطا و افزایش اطمینان به تعداد ۴۰۰ نفر ارتقاء داده شد. از شیوه‌ی نمونه‌گیری آنلاین (on line) و در دسترس استفاده شد. لازم به ذکر است که پرسشنامه‌ها در تمامی محله‌ها به جز محله گلشن (خاک سفید) به طور مساوی ۶۵ پرسشنامه توزیع شدند. به عبارتی به هر یک از محله‌ها به جزء گلشن (خاک سفید) ۶۵ پرسشنامه تعلق گرفت که جمعاً ۳۲۵ پرسشنامه می‌شد ۷۵ پرسشنامه باقی‌مانده به دلیل تعداد جمعیت بیشتر محله گلشن (خاک سفید) حجم نمونه‌ی بیشتری را به خود اختصاص داد. ورود داده‌ها و استخراج اطلاعات پرسشنامه‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و استنباطی با بهره‌گیری از تحلیل واریانس یک‌طرفه انجام شد. در این پژوهش جهت تعیین میزان روایی از ابزار اندازه‌گیری اعتبار سازه استفاده شد. پایایی نیز به میزان انسجام درونی اجزای یک مفهوم اشاره دارد که در صورت تکرار ابزار پژوهش در شرایط مشابه نتایج مشابه ای ارائه می‌دهد (Kafashi, 1395: 291). به دلیل این که تحقیقات مشابه زیادی هم در کشورهای دیگر توسط اینگلهارت و هم در جامعه‌ی ایرانی توسط محققان و صاحب‌نظران انجام گرفته است پایایی ابزار پژوهش قبلاً سنجش و تأیید شده است. برای نمونه، پژوهش‌های آزاد ارمکی (۱۳۸۳) و آزاد ارمکی و ظهیری‌نیا (۱۳۸۹) پایایی پژوهش حاضر را تأیید می‌کند.

یافته‌های پژوهش

در رویکرد کیفی، از مجموع ۳۰ مشارکت‌کننده، ۱۵ زن و ۱۵ مرد بودند. ۷ نفر در گروه سنی ۱۸ تا ۲۹ و ۱۵ نفر در گروه سنی ۳۰ تا ۵۴ و ۸ نفر نیز در گروه سنی ۵۵ سال به بالا قرار داشتند. تعداد متأهلین ۱۷ نفر، مجردین ۷ نفر، مجرد برادر طلاق ۱ نفر، مجرد برادر فوت ۲ نفر، متارکه ۲ نفر و نامزد نیز ۱ نفر بودند. تعداد بی‌سوادان ۲ نفر، زیر دیپلم ۲ نفر، محصل ۲ نفر، دیپلم ۱۲ نفر، فوق دیپلم ۲ نفر، لیسانس ۶ نفر و فوق لیسانس نیز ۳ نفر بودند. تعداد شاغلین ۲۰ نفر، بیکار ۱ نفر، بازنشسته ۴ نفر و خانه‌دار نیز ۵ نفر بودند.

1. Grounded Theory

در رویکرد کمی، بالاترین میزان سن در کلیه محله‌های حاشیه‌نشین و محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۱۹ و ۴ در بین گروه سنی ۳۰-۵۴ سال بود. در کل وضعیت سواد بیشتر پاسخ‌گویان مورد مطالعه دیپلم بود. در مجموع بالاترین میزان متوسط درآمد ماهانه خانوار پاسخ‌گویان محله‌های حاشیه‌نشین محله گلشن (خاک سفید)، محله شمیران نو، دولتخواه شمالی و جنوب، محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۴ و ۱۹ بین ۴-۶ میلیون تومان و محله حاشیه‌نشین اسماعیل‌آباد بین ۶-۸ میلیون تومان بود. ملاک تشخیص جهت مقوله‌ها با توجه به مفروضات چارچوب نظریه ارزشی اینگلهارت است. بنابراین در پژوهش حاضر ارزش‌های پاسخ‌گوییانی که نزدیک به ارزش‌های سنتی جامعه ایرانی بودند، در دسته ارزش‌های مادی قرار گرفتند، و ارزش‌هایی که حرکت خود را به سمت‌وسوی ارزش‌های مدرن و پست‌مدرن آغاز کرده بودند در ردیف ارزش‌های فرامادی جای گرفتند، و گروهی که ارزش‌هایشان در هر دودسته قرار داشت تلفیقی نام گرفتند. در ادامه، به مقوله‌های برساخته شده‌ای پرداخته شده است که مبتنی بر داده‌های استخراج‌شده از بافت طبیعی پژوهش و حاصل فرایند کدگذاری باز، محوری و انتخابی هستند.^۱

بازنمایی ازدواج به مثابه نهاد ضروری نظم و بقا در بستر گذار ارزشی

مقوله انتخابی «ازدواج به مثابه نهاد ضروری نظم و بقا در بستر گذار ارزشی» بر پایه تحلیل‌های حاصل از کدگذاری باز و کدگذاری سطح اول و دوم بر ساخت شد. یافته‌های این مقوله انتخابی نشان می‌دهد که برخی از مصاحبه‌شوندگان علیرغم آگاهی از مسائل و مشکلات ازدواج، همچنان بر ضرورت آن تأکید دارند. از منظر آنان خانواده از جایگاه و منزلت بنیادین برخوردار است؛ افزون بر این، تأکیدات دینی، پاسخ به نیازهای زیستی انسان و نقش ازدواج در ایجاد نظم اجتماعی و اقتصادی، از مهم‌ترین دلایل این رویکرد به شمار می‌رود.

اهمیت بنیادین خانواده

مقوله محوری سطح دوم «اهمیت بنیادین خانواده» نشان داد برخی موافق ازدواج هستند و معتقدند ازدواج از منزلت خاصی برخوردار است. برخی نیز بیان داشتند خانواده ارزشمند است. علی ساکن محله گلشن می‌گوید «خانواده بله ارزش داره، تشکیل خانواده هم باید به موقع انجام بدیم دیگه». تعدادی نیز معتقد بودند علیرغم مسائل و مشکلاتی که در جامعه وجود دارد، اما ازدواج باید انجام شود. حسن ساکن محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۴ می‌گوید «درسته که این همه گرفتاری و بدبختی برای جوونا هست و مشکل دارن، اما بهترینش همون ازدواجه».

مشروعیت بخشی زیستی و دینی ازدواج

یافته‌های این مقوله محوری سطح دوم نشان داد دلیل اهمیت ازدواج، تأکیدی است که دین بر آن دارد. محسن ساکن محله گلشن در رابطه با تأکید دین بر ازدواج می‌گوید «برای یک جامعه مدرن و توسعه‌یافته شرط اول، ازدواج و تحکیم خانواده است که ائمه ما و پیامبران ما به آن تأکید داشتند». برخی نیز علیرغم این که خودشان به دلایلی تمایل به ازدواج نداشتند، اما از سویی معتقد بودند با ازدواج نصف دین کامل می‌شود، و از سویی دیگر ازدواج را پاسخی به نیاز زیستی افراد می‌دانستند. سمیه ساکن محله اسماعیل‌آباد می‌گوید «ازدواج خوبه چون وقتی ازدواج می‌کنی نصف دینت کامل می‌شه. من خودم دوست ندارم، دوست ندارم وارد رابطه ازدواج به شم، دوست ندارم از کنار پدر و مادرم دور به شم. بابام میگ پیش خودم بمون. در کل ازدواج خوب نیاز آدم، ولی من دوست ندارم، برای خودم مخالفم».

^۱. حروف داخل پرانتز کنار مفاهیم اولیه حروف اول نام محله‌های مورد مطالعه است. به‌طوری که حروف خ (خاک سفید)، ش (شمیران نو)، س ۴ (سایر محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۴)، د (دولتخواه)، ا (اسماعیل‌آباد)، س ۱۹ (سایر محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۱۹) است.

ازدواج به مثابه سازوکار نظم اجتماعی و اقتصادی

یافته‌های این مقوله محوری سطح دوم نشان داد ازدواج سبب انتظام اجتماعی و اقتصادی جوانان می‌شود. در خصوص نقش ازدواج در پیشگیری از آسیب‌ها و مسائل اجتماعی جوانان، حسین ساکن محله گلشن می‌گوید «نامزد هستم می‌خوام ازدواج کنم. زندگی مجردی زندگی کثیفه. آدم مجرد اسمش تو فامیل بد در می‌ره. اگر خونه دختردار بریم می‌گن به خاطر دختر ما اومده. مجردی اگر لبت به مواد نخور خوب. دنبال دوستای ناباب نری خوب. از دیوار مردم بالا نری خوب.» در خصوص سروسامان گرفتن جوانان ناشی از ازدواج، حسن ساکن محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۴ می‌گوید «هر چه زودتر تشکیل خانواده بدهند بهتر، تا این که برن تو کوچه و خیابون. معضلاتی تو جامعه هست، مشکلات اقتصادی زیاده، ولی بهتر ازدواج کنن، سروسامون بگیرن به بطالت نرن.» در خصوص تأثیر ازدواج بر افزایش تمایل به اشتغال، با وجود مسائل و مشکلات جامعه، محمود ساکن محله شمیران نو می‌گوید: «درسته که این همه گرفتاری و بدبختی برای جوونا هست و مشکل دارن، اما بهترینش همون ازدواجه. اگر ازدواج کنن ۵۰ درصد به فکر کار می‌افتن.» در خصوص تأثیر ازدواج در شکل‌گیری شخصیت اجتماعی ناشی از ازدواج، مرتضی ساکن محله اسماعیل‌آباد می‌گوید «با ازدواج آدم شخصیت اجتماعی پیدا می‌کنه.» در باب تأثیر ازدواج بر توسعه مهارت‌های ارتباطی همچون گفتگو کردن، همدلی و درک متقابل، حسن ساکن محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۴ می‌گوید «به خاطر مشکلات اقتصادی، پدر و مادر سر کارن، خانواده دورهم جمع نمی‌شن، از مشکلات هم خبر ندارن. جوونا دنبال یکی می‌گردند که باهم بشینن صحبت کنن، درد و دل کنن، همدیگر رو درک کنن.» راجع به انتقال شغل و مادیات ناشی از ازدواج به نسل‌های بعدی، مرتضی ساکن محله اسماعیل‌آباد می‌گوید «ما تلاش می‌کنیم مالی جمع می‌کنیم یا کاری از خودمون برجای می‌ذاریم، صنعتی، شغلی، اون نسل به نسل می‌چرخه. خود من شغل پدی‌رو ادامه دادم. پس حتماً باید ازدواجی باشه که بتونه نسل اندر نسل خودتو حفظ کنی.»

جدول شماره ۱- بازنمایی ازدواج به مثابه نهاد ضروری نظم و بقا در بستر گذار ارزشی

کدگذاری باز	کدگذاری محوری سطح اول	کدگذاری محوری سطح دوم	کدگذاری انتخابی
ارزش داشتن خانواده (س ۴، ا ۱)	منزلت خانواده	اهمیت بنیادین خانواده	بازنمایی ازدواج به‌مثابه نهاد ضروری نظم و بقا در بستر گذار ارزشی
موافق تشکیل خانواده (س ۴، ش ۱)	موافق تشکیل خانواده با وجود مسائل و مشکلات ناشی از آن		
تشکیل خانواده علیرغم گرفتاری و بدبختی(ش، س ۴)			
تأکید دین بر ازدواج (گ)	سفارش دین بر ازدواج		
کامل شدن نصف دین با ازدواج (ا)			
ازدواج منجر به رفع نیاز آدمی(ا، گ)	ازدواج پاسخ به نیاز آدمی	مشروعیت بخشی زیستی و دینی ازدواج	
مجرد بودن احتمال گرایش به دزدی(گ، س ۴)	تجرد به‌عنوان وضعیت پرخطر و ضد نظم اجتماعی	ازدواج به‌مثابه سازوکار نظم اجتماعی و اقتصادی	
مجرد بودن احتمال اعتیاد به مواد مخدر(گ)			
ازدواج جلوگیری از به انحراف کشیده شدن(س ۱۹)			
مجرد بودن باعث داشتن دوستان ناباب(گ)			
دواج منجر به سروسامان گرفتن جوانان(ش، ا، س ۱۹)	ازدواج منجر به نظم اجتماعی		
زدواج منجر به افزایش تمایل جوانان نسبت به کار کردن علیرغم مسائل و مشکلات جامعه (ش، س ۴)	تأثیر ازدواج بر افزایش تمایل به اشتغال		
ایجاد شخصیت اجتماعی با ازدواج(ا، س ۴)	ازدواج منجر به رشد شخصیت اجتماعی		
ازدواج منجر گفتگو کردن(س ۱۹)	توسعه مهارت‌های ارتباطی ناشی از ازدواج		
ازدواج منجر به همدن داشتن(ش)			

کدگذاری باز	کدگذاری محوری سطح اول	کدگذاری محوری سطح دوم	کدگذاری انتخابی
ازدواج منجر به انتقال کار و شغل و مال به نسل‌ها(۱)	انتقال شغل و مادیات ناشی از ازدواج		

نا امنی اقتصادی و گرایش به ارزش‌های مادی ازدواج

مقوله انتخابی «نا امنی اقتصادی و گرایش به ارزش‌های مادی ازدواج» بر پایه تحلیل‌های حاصل از کدگذاری باز و کدگذاری سطح اول و دوم بر ساخت شد. یافته‌های این مقوله انتخابی نشان می‌دهد که برخی از مصاحبه‌شوندگان به دلیل مسائل و مشکلات مالی مخالف و تمایلی به ازدواج جوانان نداشتند و اولویت‌های ارزشی آنان بدین سمت بود که ازدواج به شرط ثبات اقتصادی و شغلی ممکن می‌شود.

مسائل اقتصادی عامل عمده شکل‌گیری ارزش‌های اجتماعی ازدواج جوانان

یافته‌های این مقوله محوری نشان می‌دهد نا امنی اقتصادی عامل اساسی عدم تمایل شکل‌گیری ارزش‌های ازدواج در بین مصاحبه‌شوندگان است. برخی معتقد بودند در حال حاضر افراد به دلیل شرایط نا امن اقتصادی اهمیتی به ازدواج نمی‌دهند و مسائل اقتصادی را مانع عمده‌ای برای ازدواج می‌دانستند. مریم ساکن محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۴ می‌گوید «الآن اهمیت به خانواده و ازدواج نمی‌دهند آن هم به خاطر شرایط بده اقتصادی جامعه است.» پروین ساکن محله اسماعیل‌آباد می‌گوید «ازدواج خوب ولی با این وضعیت اقتصاد یه ذره من مخالفم.»

تعدادی نیز معتقد بودند درست است که ازدواج منجر به کامل شدن افراد می‌شود، ولی این امر در شرایط نا امن اقتصادی حال حاضر صادق نیست. محمد ساکن محله دولتخواه می‌گوید «ازدواج خوب ازدواج یه مقوله‌ای است که طرف کامل می‌شه، ولی الآن تو این دوره نمونه نه. شرایط اقتصادی مناسب ازدواج نیست.»

برخی دلایلی همچون نا امنی شغلی و بیکاری، گرانی، درآمد پایین و هزینه‌های بالای زندگی را مانع ازدواج می‌دانستند. مصطفی ساکن محله شمیران نو در خصوص بیکاری می‌گوید «من تو محله‌ای اوقاف به دنیا اومدم. به خاطر هزینه‌های مالی و مشکلات جامعه و هزارتا گرفتاری دیگ نمی‌تونم ازدواج کنم. همه دوست دارن ازدواج کنن. منم دوست داشتم الآن دست بچه مو بگیرم تو خیابون راه برم. الآن من سی‌وسه سالمه بیکارم.»

برخی گرانی و نگرانی از آینده را مانع ازدواج می‌دانند. حامد ساکن محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۱۹ در همین خصوص می‌گوید «ازدواج کردن برای جوونای الآن یه چیز محاله، تقریباً نشدنی، چون اگر بخوای حساب کنی الآن با این حقوق پایه، پنج سال آینده اگر پراید گرون نشه، می‌تونی یه پراید بخری. این دیگ نهایت تلاشه مونه. باید برای ازدواج هزینه‌های زندگی‌ات جور به‌شه، حداقل بتونی یه خونه اجاره کنی، حالا بدون ماشین و حداقل خوردوخوراک. ولی با این حقوقی که الآن هست، گرونی که الآن هست هیچ‌وقت نمی‌شه ازدواج کرد.»

بعضی نیز بالا بودن هزینه‌های زندگی مانند اجاره مسکن، هزینه‌های عروسی، بیکاری و عدم فرصت‌های برابر کار را مانع ازدواج جوانان می‌دانستند. محمد ساکن محله دولتخواه می‌گوید «آره زندگی خوب ازدواج کردن خوب تشکیل خانواده خوب ولی الآن تو این شرایط، خوب نیست آدم زندگی تشکیل بده. فشار رو جوونا هست. تو همین دولتخواه بخوای خونه اجاره کنی کمه کم، باید ۵۰، ۶۰ میلیون تومان فقط پول پیش بدی. حالا تنها اینا نیست که، هزینه‌ی عروسی هست، سرویس طلا هست، خیلی چیزای دیگ. از کجا می‌خوای بیاری تهیه کنی؟ خب اینا فشار میاره رو جوونا دیگ. وقتی که کار نباشه درآمد نباشه، اصلاً کار هم باشه که کار کنی، حقوق بهت نمی‌دن، هر سه ماه چهار ماه حقوق بهت می‌دن، یک میلیون و هزار رو پونصد، هزار رو هشتصد، همین قدر رو بهت می‌دن. تازه گاهی با حقوق‌های کم، کار رو می‌دن دست پیمانکار، پیمانکار هم پولی بهت نمی‌ده.»

برخی کمبود امکانات زندگی را مانع ازدواج می‌دانستند. داود ساکن محله گلشن می‌گوید «در جامعه‌ی فعلی یه مقدار برای جوونا مشکل شده، مشکل اصلی هم اقتصاد. یه جوونی که تازه تحصیلاتش رو تموم کرده این امکانات رو نداره نمی‌ره زیر بار ازدواج.

مشکل ازدواج جوونا همی نه.» حمید ساکن محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۱۹ می‌گوید «پسرا باید امکانات خودشون رو بسنجند ببینن می‌تونن یه خانومی رو خوشبخت کنن.»

بعضی نیز به فشارهای ناشی از مسائل مالی و اقتصادی اشاره داشتند. مینا ساکن محله گلشن می‌گوید «موقع ازدواج هم به خاطر مسائل مالی، هم قرض‌وقوله‌ها، هم سرکار رفتن، خیلی تحت فشار روانی و مالی بودم.»

تعدادی نیز معتقدند ناامنی اقتصادی و بی‌ثباتی اقتصادی سبب بالا رفتن سن ازدواج جوانان شده است. حامد ساکن محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۱۹ می‌گوید «سن ازدواج ۳۰ تا ۴۰ سال به بالا، چون حداقل باید ۲۰ سال کار کنه تا بتونه یه خونه نقلی تو پایین‌ترین نقطه شهر جور به‌شه.»

برخی نیز نوع دیگری از تشکیل خانواده و یا ازدواج سفید را ناشی از ناامنی اقتصادی مثل گرانی می‌دانستند. حسن ۷ ساکن محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۴ می‌گوید «واقعاً جوونا نمی‌تونن. خیلی مشکل شده. شرایط اقتصادی سخت شده، گرونی، هم برای دختر هم برای پسر. گرونی، به خاطر همین سخت شده ازدواج. ازدواج سفید از مشکلات اقتصادی است از مجبوری است.» پاره‌ای نیز معتقدند حل مسائل فرهنگی اجتماعی منوط به حل مسائل اقتصادی است. به عبارتی از تأثیر اقتصاد بر مسائل فرهنگی تأکید داشتند. امیر ساکن محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۴ می‌گوید «رکن اصلی کشور اقتصاد. اگر اقتصاد کشوری اوکی به‌شه اجتماعی، فرهنگی اون کشور هم اوکی می‌شه.»

بعضی نیز علاوه بر مسائل اقتصادی، مشکلات دیگری را مانع ازدواج می‌دانستند. احمد ساکن محله اسماعیل‌آباد می‌گوید «اینو که همه می‌دونن بهترین گزینه ازدواجه، حالا مشکلاتی هست که جوونا نمی‌تونن ازدواج کنن. الان نسبت به زمان‌های ما فرق کرده، زمان‌های ما تا ۲۵ سالگی حتماً ازدواج می‌کردن، ولی الان خب جوری شده که نمی‌تونن ازدواج کنن. الان مشکلات گرونی، تورم و مشکلات اقتصادی باعث همین مسئله شده. البته غیر از مشکلات اقتصادی مشکلات دیگه ای هست که جوونا نتونن ازدواج کنن.»

ازدواج مشروط به ثبات اقتصادی و شغلی

یافته‌های این مقوله محوری نشان می‌دهد تمایل به ازدواج در صورتی ممکن می‌شود که ثبات اقتصادی در جامعه فراهم گردد. برخی معتقد بودند ازدواج مشروط به رفع موانع اقتصادی است. علیرضا ساکن محله دولتخواه می‌گوید «پول باش، ماشین باش، شرایط جور باش ازدواج خوب.»

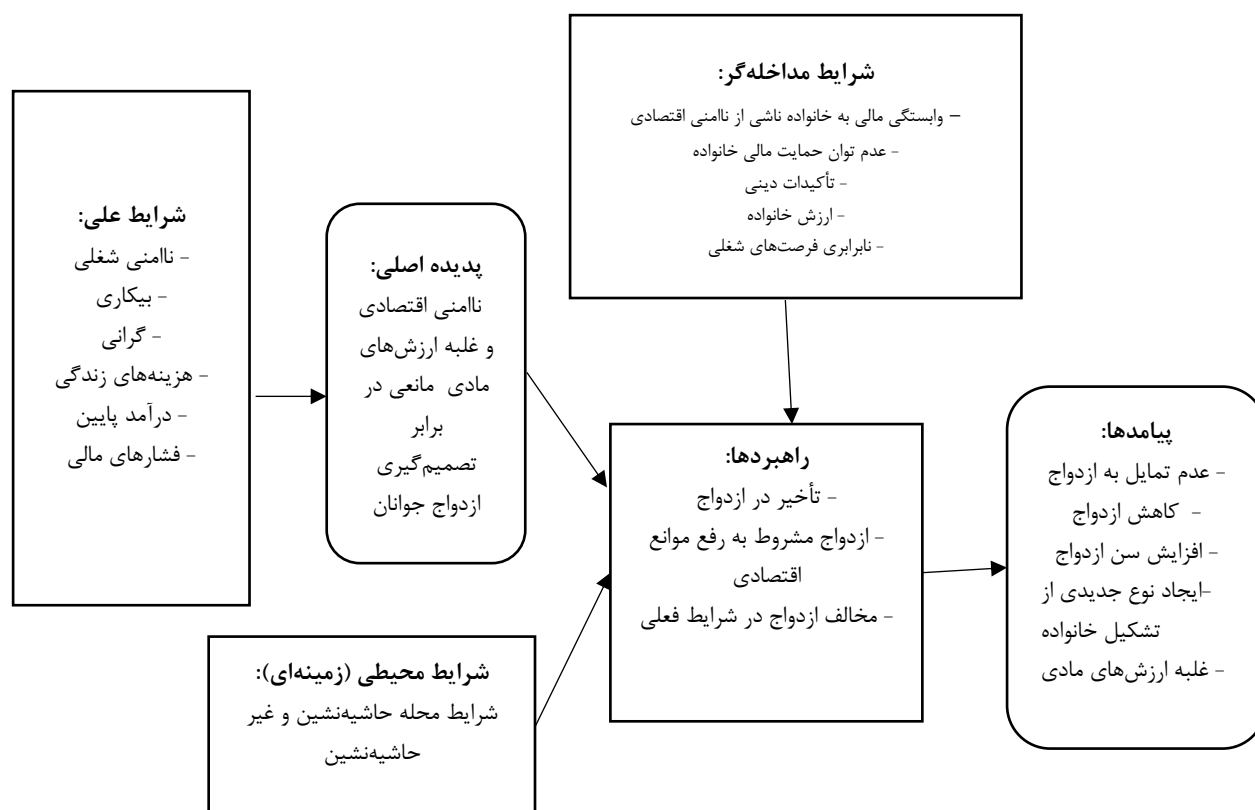
برخی نیز معتقدند ازدواج به رفع مشکلات اقتصادی مشروط است. نادر ساکن محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۱۹ می‌گوید «اگر مشکلات اقتصادی نباش ازدواج کردن خوب چرا که بد باش.» برخی نیز به نابرابری‌های فرصت‌های شغلی اشاره کردند. محمد ساکن محله دولتخواه می‌گوید «همه فک و فامیل‌های خودشونو میارن میذارن سرکار، الان ازدواج کردن اشتباه.»

بعضی نیز نیاز مالی و وابستگی مالی به خانواده را مانع ازدواج جوانان می‌دانستند. محمد ساکن محله دولتخواه می‌گوید «جوونای الان خودشونو نمی‌تونن هدایت کنن، حمایت کنن. خب پدرش داره ازدواج می‌کنه، پدره می‌ذاره توجییش.» و یا حامد ساکن محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۱۹ می‌گوید «ولی با این حقوقی که الان هست، گرونی که الان هست هیچ‌وقت نمی‌شه ازدواج کرد. مگر این که پدر و مادر خیلی پولداری داشته باشی از طریق اونا ساپورت بشی که اونم الان پول‌دارا هم دم به تله نمی‌دن.» پاره‌ای نیز معتقد بودند در گذشته والدین توانایی حمایت مالی به جوانان را داشتند، ولی در حال حاضر به دلیل وجود مسائل و مشکلات به‌ویژه اقتصادی توانایی حمایت از جوانان را ندارند. مه‌ری ساکن محله دولتخواه می‌گوید «پسر بزرگم رو جوونتر بودیم، مشکلات جامعه‌مون کمتر بود حمایتش کردیم، من اون موقع با پونزده میلیون براش وسایل خونه خریدم. برای پسر کوچیکم هیچ کاری نمی‌تونم بکنم، دریغ از ده میلیون تومان پول که بتونم بهش بدم. پسرم الان کار می‌کنه ولی خب خیلی تو زحمت تحت فشار، چون حمایتی ندار از طرف پدر.»

جدول ۲- ناامنی اقتصادی و گرایش به ارزش‌های مادی ازدواج

کدگذاری انتخابی	کدگذاری محوری سطح دوم	کدگذاری محوری سطح اول	کدگذاری باز
ناامنی اقتصادی و گرایش به ارزش‌های مادی ازدواج	مسائل اقتصادی عامل عمده شکل‌گیری ارزش‌های اجتماعی ازدواج	عدم تمایل به ازدواج در شرایط ناامن اقتصادی حال حاضر	عدم اهمیت به تشکیل خانواده به دلیل شرایط اقتصادی در حال حاضر جامعه (س ۴، د)
			ازدواج منجر به کامل شدن اما نه در شرایط اقتصادی حال حاضر(د، س۱۹)
		ناامنی شغلی مانع ازدواج	عدم تمایل به ازدواج به دلیل بیکاری (ش، د، س۴)
			مخالف ازدواج به دلیل شرایط مالی و بیکاری (د، گ، س۱۹)
		درآمد پایین مانع ازدواج	پایین بودن درآمد (ش، د)
		گرانی مانع ازدواج	گرانی و نگرانی از آینده (سایر۴)
		ناکافی بودن امکانات زندگی مانع ازدواج	ناکافی بودن امکانات زندگی برای ازدواج (گ، د)
		تحت فشار مالی ناشی از شرایط اقتصادی	تحت فشار بودن برای ازدواج به دلیل شرایط مالی (گ، س۴)
		تأخیر در ازدواج ناشی از مسائل مالی	بالا رفتن سن ازدواج و مسائل اقتصادی (گ)
			سن ازدواج ۳۰ تا ۴۰ به بالا به دلیل مشکلات اقتصادی (س ۱۹)
		تأثیر اقتصاد بر نوع جدیدی از تشکیل خانواده	مشکلات اقتصادی منجر به ازدواج سفید(س۴)
		تأثیر اقتصاد بر مسائل فرهنگی	حل مسائل فرهنگی اجتماعی به شرط حل مسائل اقتصادی(س۴)
		مسائل اقتصادی و دیگر مسائل مانع ازدواج و تأخیر در ازدواج	شرایط سخت اقتصادی و دیگر مسائل منجر به عدم توانایی ازدواج جوانان (ا)
			ازدواج مشروط به ثبات اقتصادی و شغلی
ازدواج کردن به شرط رفع مشکلات اقتصادی (س۱۹)			
نابرابری فرصت‌های شغلی	مخالف ازدواج به دلیل رابطه بازی در محیط‌های کاری(د)		
وابستگی مالی به خانواده ناشی از مسائل اقتصادی مانع ازدواج جوانان	نیاز مالی پسران به خانواده به دلیل مسائل اقتصادی جامعه(د)		
عدم توان حمایت مالی خانواده به فرزندان	توان حمایت مالی والدین به فرزندان در گذشته برای ازدواج(د)		
	عدم توان حمایت مالی والدین به فرزندان در حال حاضر برای ازدواج(د)		

بر اساس رویکرد نظریه داده‌بنیاد و با اتکا به مدل پارادایمی اشتراوس و کوربین (۱۳۹۵) و چارچوب تحلیلی فراستخواه (۱۳۹۵)، ساخت نظری زیر برای تبیین ناامنی اقتصادی و ارزش‌های اجتماعی ازدواج مشارکت‌کنندگان ارائه شد: شرایط علی: ناامنی شغلی، بیکاری، گرانی، افزایش هزینه‌های زندگی، درآمد پایین و فشارهای مالی به‌عنوان عوامل علی شناسایی شدند که مستقیماً بر شکل‌گیری پدیده اثرگذارند. پدیده مرکزی: مقوله اصلی نظری پژوهش، عبارت است از «ناامنی اقتصادی و غلبه ارزش‌های مادی مانعی در برابر ازدواج»، که از تحلیل مقولات انتخابی همچون «بازنمایی ازدواج به‌مثابه نهاد ضروری نظم و بقا در بستر گذار ارزشی» و «ناامنی اقتصادی و گرایش به ارزش‌های مادی ازدواج» بر ساخت شد. راهبردها: مشارکت‌کنندگان در مواجهه با شرایط موجود، راهبردهایی چون تأخیر در ازدواج، مخالف ازدواج در شرایط فعلی و ازدواج مشروط به رفع موانع اقتصادی را به کار گرفته‌اند.

مدل پارادایمی ناامنی اقتصادی و غلبه ارزش‌های مادی مانعی در برابر ازدواج

عوامل مداخله‌گر: وابستگی مالی به خانواده ناشی از ناامنی اقتصادی، عدم توان حمایت مالی خانواده، تأکیدات دینی، ارزش داشتن خانواده و نابرابری فرصت‌های شغلی برجسته شده است. پیامدها: بر اساس تحلیل داده‌ها، پیامدهای این فرایند، عدم تمایل به ازدواج، کاهش ازدواج، تأخیر در سن ازدواج، افزایش سن ازدواج، ایجاد نوع جدیدی از تشکیل خانواده و غلبه ارزش‌های مادی است.

در جمع‌بندی می‌توان گفت علیرغم اهمیت داشتن خانواده، اما به دلایلی ناامنی اقتصادی همچون ناامنی شغلی، بیکاری، پایین بودن درآمد، گرانی و افزایش هزینه‌های بالای زندگی، نابرابری فرصت کاری شغلی، عدم توانایی حمایت‌های اجتماعی از سوی خانواده، سبب شده که ارزش‌های مادی در اولویت تصمیم‌گیری‌های ازدواج جوانان قرار گیرند.

بخش کمی پژوهش حاضر نیز، غلبه ارزش‌های مادی را در میان پاسخ‌گویان نشان می‌دهد. ارزش‌های دوازده‌گانه اینگلههارت (حفظ نظم در کشور، مبارزه علیه افزایش قیمت‌ها، حفظ آهنگ سریع رشد اقتصادی، اطمینان از این که کشور نیروی دفاعی نیرومندی دارد، حفظ اقتصاد باثبات، مبارزه با تبه‌کاری، اعطای حق بیشتر به مردم در تصمیم‌گیری‌های مربوط به کار و اجتماعشان، کوشش در جهت زیباتر سازی شهرها، حرکت به سوی جامعه‌ای دوستانه‌تر و انسانی‌تر، حرکت به سوی جامعه‌ای که ارزش اندیشه‌ها در آن بیش از پول است)، که در چارچوب نظری پژوهش نیز به آن اشاره شده، موردسنجش قرار گرفت، که در ادامه به نتایج آن پرداخته شده است.

جدول زیر سنخ ارزشی پاسخ‌گویان را نشان می‌دهد. همان‌طور که قبلاً اشاره شد اینگلههارت بر اساس پاسخ به ارزش‌ها، پاسخ‌گویان را به سه دسته مادی محض و فرامادی محض و التقاطی تقسیم‌بندی کرد، اما در این مقاله سعی شد به منظور واکاوی عمیق‌تر دو تقسیم‌بندی دیگر به نام‌های التقاطی متمایل به مادی و التقاطی متمایل به مادی اضافه گردد. پاسخ‌گویان در هر سه مجموعه چهار

ارزشی^۱ انتخاب اولشان ارزش‌های مادی بود. در مجموع در محله‌های حاشیه‌نشین بالاترین میزان یعنی ۸۴.۶ درصد و محله‌های غیر حاشیه‌نشین ۷۲.۸ درصد ارزش‌ها، التقاطی متمایل به مادی بودند. هیچ‌یک از پاسخ‌گویان نیز فرامادی صرف نبودند.

جدول ۳- توزیع فراوانی و درصدی برحسب سنخ ارزشی

سنخ ارزشی	محله گلشن (خاک سفید)		شمیران نو		دولتخواه شمالی جنوبی		اسماعیل آباد		محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۴		محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۱۹		جمع کل	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
مادی صرف	۳	۴	۲	۶/۲	۲	۳/۱	۷	۱۰/۹	۲	۳/۱	۳	۴/۶	۱۹	۴/۷
فرامادی صرف	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
التقاطی متمایل به مادی	۶۷	۸۹/۳	۵۳	۸۱/۵	۵۷	۸۷/۷	۴۹	۷۶/۶	۴۹	۷۵/۴	۵۳	۸۱/۵	۳۲۸	۸۲/۲
التقاطی متمایل به فرامادی	۵	۷/۶	۸	۱۲/۳	۶	۹/۲	۸	۱۲/۵	۱۴	۲۱/۵	۹	۱۳/۸	۵۰	۱۲/۵
جمع کل	۷۵	۱۰۰	۶۵	۱۰۰	۶۵	۱۰۰	۶۴	۱۰۰	۶۵	۱۰۰	۶۵	۱۰۰	۳۹۷	۱۰۰

در این قسمت، قصد این است با توجه به تحلیل واریانس یک‌طرفه که به آزمون F نیز معروف است، فرضیه تفاوتی، بین سنخ‌های ارزشی و محله‌های حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین مناطق ۱۹ و ۴ شهر تهران سنجیده شود. با توجه به جدول ANOVA می‌توانیم تساوی و یا نابرابری میانگین کلی گروه‌ها را تشخیص دهیم. اگر سطح معناداری آزمون F کوچک‌تر از ۰/۰۵ باشد فرضیه پژوهش تأیید می‌شود. (Kafashi, 1395: 196). جدول ANOVA در زیر نشان می‌دهد بین سنخ‌های ارزشی (مادیون، فرامادیون و التقاطیون متمایل به مادی، التقاطیون متمایل به فرامادی) در محله‌های حاشیه‌نشین مورد مطالعه (محله‌های گلشن، شمیران نو و دولتخواه شمالی و جنوبی و اسماعیل‌آباد، هم با یکدیگر و هم با سایر محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۴ و ۱۹) تفاوت معناداری بین میانگین‌های سنخ‌های ارزشی وجود نداشت. زیرا مقدار F (۱/۴۲۰) در سطح معنی‌داری (۰/۳۱۶) بیشتر از ۰/۰۵ قرار دارد و فرض پژوهش تأیید نمی‌شود. به بیانی دیگر، سنخ‌های ارزشی تمامی محله‌ها نزدیک و مشابه به یکدیگر هستند. به عبارتی سنخ‌های ارزشی مادی اولویت اول پاسخ‌گویان بود.

جدول ۴- نتایج آزمون فیشر و سطح معنی‌داری سنخ‌های ارزشی در محلات مورد مطالعه

Sig (سطح معناداری)	F	Mean Square (میانگین مربعات)	df (درجه آزادی)	Sum of Squares (مجموع مربعات)	محله‌ها
۰/۳۱۶	۱/۴۲۰	۲۵۴	۵	۱/۳۲۲	بین محله‌ها
		۱۷۲	۳۹۳	۶۷/۶۷۰	درون محله‌ها
		-	۳۹۸	۶۸/۸۹۲	جمع

بحث

بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر، می‌توان گفت این مقاله با بسیاری از نظریه‌ها و رویکردهایی که تأکید بر عوامل اقتصادی بر پدیده ازدواج دارند و همین‌طور گرایش به ارزش‌های مادی را نشان می‌دهند، هم سو است. به همین منظور، یافته‌های پژوهش حاضر با نتایج پژوهش‌های بخشش‌های و سارقی بروجنی، آشینیه و نوابخش، فزونی و کاشیان، فضل الهی قمیشی و جهانبخش، آزاد ارمکی، ظهیری نیا، هم سو است. این پژوهش‌ها، ناامنی‌های اقتصادی را از عوامل مهم ارزش‌های ازدواج می‌دانند. همچنین پژوهش حاضر با نتایج پژوهش آزاد ارمکی، ظهیری نیا، هم سو است. زیرا آنان نشان دادند اولویت‌های ارزشی خانواده‌ها بیشتر به سمت ارزش‌های مادی گرایش دارد. همین‌طور نتایج پژوهش حاضر با یافته‌های پژوهش گوبرنسکایا و کایرنان، ستار و همکاران و آزاد ارمکی، هم سو بود. همسو بودن فقط از آن جهت که آنان نیز به کاهش نرخ ازدواج، افزایش میزان ازدواج سفید و افزایش سن

۱. برای سنجش، ارزش‌های دوازده‌گانه به صورت ترکیبی مادی و فرامادی در سه مجموعه چهار ارزشی قرار گرفتند.

ازدواج تأکید دارند، اما دلیل آن را پذیرش ارزش‌های مدرن می‌دانستند نه اولویت‌های اقتصادی. در مقابل نتایج پژوهش حاضر، با برخی از پژوهش‌ها مانند مدیری (۱۳۹۷) و مهدوی و مدیری (۱۳۹۴) هم سو نبود، زیرا نتایج پژوهش آنان گرایش به ارزش‌های فرامادی خانوادگی را نشان می‌دهد در حالی که یافته‌های پژوهش حاضر بیشتر بر ارزش‌های مادی تأکید داشت.

یافته‌های این پژوهش را، از یک منظر می‌توان گفت با نظریه تغییر ارزشی اینگلهارت همسو نبود، زیرا اینگلهارت بر این باور است که با افزایش امنیت مالی در اغلب کشورهای جهان، به‌ویژه کشورهای پیشرفته صنعتی، ارزش‌های مردم از مادی به فرامادی تغییر یافته‌اند. بر این اساس، اگر محله‌های غیر حاشیه‌نشین مناطق ۱۹ و ۴ شهر تهران را معادل کشورهای صنعتی، و محله‌های حاشیه‌نشین را معادل کشورهای غیر صنعتی در نظر بگیریم، ساکنان محله‌های غیر حاشیه‌نشین، طبق دیدگاه اینگلهارت، می‌بایست بیشتر گرایش به ارزش‌های فرامادی ازدواج داشته باشند، در حالی که نتایج نشان داد که هم محله‌های حاشیه‌نشین و هم غیر حاشیه‌نشین گرایش به ارزش‌های مادی ازدواج داشتند. به عبارتی، اولویت‌های ارزشی ساکنان این دو نوع محله در زمینه‌های مذکور به یکدیگر نزدیک بوده و نوعی تشابه ارزشی میان آن‌ها مشاهده می‌شود. از سویی دیگر نیز می‌توان گفت یافته‌های این پژوهش با نظریه تغییر ارزشی اینگلهارت همسو بود، زیرا ناامنی اقتصادی باعث می‌شود ارزش‌های مربوط به ازدواج به سمت مادی‌گرایی برود. وقتی شرایط اقتصادی نامطمئن است، هزینه‌های ازدواج، تأمین مسکن، اشتغال، و ثبات زندگی به عامل بازدارنده تبدیل می‌شوند. این امر مستقیماً با تئوری اینگلهارت مبنی بر اولویت یافتن ارزش‌های بقا در شرایط اقتصادی ناامن، همخوانی دارد. حال این که چرا ارزش‌های ازدواج در محله‌های حاشیه‌نشین که جزء محله‌های کمتر برخوردار هستند، نزدیک و مشابه محله‌های غیر حاشیه‌نشین است می‌توان در جواب گفت، علیرغم نابرابری دوبافت، اما ناامنی اقتصادی به‌طور گسترده‌ای ارزش‌های اجتماعی ازدواج هر دو بافت را مورد تأثیر قرار داده بود و تفاوت مکانی و محله‌ای را کمرنگ کرده است، بنابراین، حتی غیر حاشیه‌نشین‌ها هم از نظر ارزشی درگیر همان نگرانی‌های معیشتی هستند. این امر، یعنی حرکت به سمت قطبی شدن ارزش‌های مادی ازدواج، سبب فاصله گرفتن از ارزش‌های فرامادی ازدواج می‌شود، که این مهم می‌تواند سرمایه‌گذاری بر جنبه‌های کیفی زندگی را کاهش دهد. به قول اینگلهارت جامعه‌ای دارای تعادل است که ارزش‌های مادی و فرامادی با هم وجود داشته باشند.

نتیجه‌گیری

این پژوهش باهدف اصلی، شناسایی جهت‌گیری ارزش‌های اجتماعی ازدواج ناشی از ناامنی اقتصادی در میان ساکنان محله‌های حاشیه‌نشین در مقایسه با محله‌های غیر حاشیه‌نشین مناطق ۱۹ و ۴ شهر تهران، با ترکیب رویکردهای کیفی (نظریه زمینه‌ای) و کمی (پیمایش)، انجام شد. در روش نظریه زمینه‌ای با توجه به مفاهیم اولیه، مقولات محوری سطح اول و دوم، مقوله اصلی «ناامنی اقتصادی و غلبه ارزش‌های مادی مانعی در برابر تصمیم‌گیری ازدواج جوانان»، بر ساخت شد. یافته‌ها نشان دادند که جهت ارزش‌ها پیرامون ارزش‌های ازدواج، در هر دو نوع محله به دلیل ناامنی اقتصادی، به‌سوی ارزش‌های مادی در حرکت است. بخش کمی پژوهش نیز نشان داد اولویت اول پاسخ‌گویان با توجه به ارزش‌های دوازده‌گانه اینگلهارت، اولویت ارزش‌ها مادی بود. در رویکرد کیفی، پاسخ به پرسش اصلی پژوهش (جهت ارزش‌های ازدواج ناشی از ناامنی اقتصادی در محلات حاشیه‌نشین مناطق ۴ و ۱۹ شهر تهران در مقایسه با محله‌های غیر حاشیه‌نشین) این است که باوجود تفاوت در بافت اقتصادی-اجتماعی، هر دو نوع محله دارای ارزش‌هایی نزدیک به هم و دارای ارزش‌های مادی ازدواج بودند. به عبارتی ازدواج را مشروط به ثبات اقتصادی می‌دانستند. پاسخ به پرسش دوم پژوهش (عوامل مؤثر در تعیین ارزش‌های ازدواج) را باید در زمینه‌های اقتصادی جست‌وجو کرد. عواملی چون ناامنی شغلی، بیکاری، گرانی و هزینه‌های بالای زندگی، ناتوانی حمایت‌های مالی خانواده، ازجمله عوامل کلیدی بودند. در رویکرد کمی نیز، رابطه معناداری بین ارزش‌های محله‌های حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین وجود نداشت. به عبارتی می‌توان گفت ارزش‌های کلیه محله‌های مورد مطالعه، بیشتر مادی بود. به گفته‌ای، نتایج یافته‌های بخش کمی با بخش کیفی پژوهش همخوانی داشت، یعنی هر دو رویکرد اولویت ارزش‌های مادی را نشان دادند.

از منظر نظری، با عنایت به نظریه تغییر ارزش‌های اینگلهارت، در مواجهه با بحران‌های اقتصادی و ناامنی‌های معیشتی، جامعه‌ای که در معرض تهدید بقاست، از ارزش‌های فرا مادی (مانند پیوند عاطفی و خودشکوفایی در ازدواج) فاصله گرفته و به سمت

ارزش‌های مادی و بقامحور (مانند ثبات مالی و اشتغال) بازگشته است. درواقع، ناامنی اقتصادی باعث شده است که ازدواج از یک رابطه عاطفی به یک پروژه اقتصادی مشروط تقلیل یابد.

یکی از برجسته‌ترین یافته‌های این پژوهش، فرسایش نقش خانواده به‌عنوان نخستین لایه «حمایت اجتماعی غیررسمی» است. داده‌ها نشان می‌دهند که ناتوانی والدین در حمایت مالی از فرزندان برای تشکیل خانواده، نشان‌دهنده تخلیه ظرفیت‌های حمایتی شبکه‌های اجتماعی سنتی در برابر شوک‌های اقتصادی است. درواقع، شکاف میان نیازهای اقتصادی جوانان و توان حمایتی خانواده‌ها، منجر به بروز پدیده «ازدواج مشروط»، عدم تمایل به ازدواج و افزایش سن ازدواج شده است. این وضعیت نشان می‌دهد که وقتی حمایت‌های غیررسمی (خانواده) دچار فرسایش می‌شوند، فشار ناامنی اقتصادی مستقیماً به ساختار ارزش‌های فرهنگی و تصمیمات کلان زندگی فردی سرایت می‌کند.

از منظر تخصص «کار و حمایت اجتماعی»، این پژوهش بر یک ضرورت ساختاری تأکید دارد: از آنجاکه در محلات حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین، ناامنی اقتصادی به یک ویژگی فراگیر و مشترک تبدیل شده است، نمی‌توان با رویکردهای صرفاً فرهنگی یا سنتی، بحران ارزش‌های ازدواج را مدیریت کرد. با تضعیف توان حمایتگری خانواده، خلأ موجود باید توسط «حمایت‌های اجتماعی رسمی و نهادی» پر شود، زیرا دلایل ناامنی اقتصادی ریشه در ساختارهای کلان اقتصادی و اجتماعی جامعه دارد.

درنهایت، پیشنهاد می‌شود سیاست‌گذاری‌های رفاهی از تمرکز بر حمایت‌های مقطعی، به سمت بازسازی «امنیت اجتماعی و شغلی» حرکت کنند. تقویت حمایت‌های اجتماعی در حوزه‌های کلیدی نظیر تسهیل دسترسی به مسکن، تضمین امنیت شغلی جوانان و ایجاد بسترهای حمایتی برای گذار به استقلال مالی، می‌تواند فشار «بقا» را از دوش نهاد خانواده بردارد. تنها از طریق کاهش ناامنی اقتصادی و تقویت ساختارهای حمایتی رسمی، امکان بازگشت ارزش‌های ازدواج از قلمرو مادی و مشروط به قلمرو اجتماعی و انسانی فراهم خواهد شد.

تشکر و قدردانی

از تمامی متخصصان و مشارکت‌کنندگان که در این پژوهش یاری نمودند، صمیمانه تشکر و قدردانی می‌شود.

منابع

- Askarkhani, Narges; Zare, Zahra; Fathi, Soroush. (2022). Sociological Analysis of the Social and Economic Consequences of Formal Divorce. Quarterly Journal of Social Work Research
- Becker, G. (1976). The Economic Approach to Human Behavior. University of Chicago Press.
- Buchanan, J., & Tullock, G. (1962). The Calculus of Consent: Logical Foundations of Constitutional Democracy. University of Michigan Press.
- Buchanan, James. (2016). Calculating Satisfaction; Public Choice Theory. Translated (Persian translator). Tehran: Ney Publications.
- Chalabi, Masoud. (2009). Sociology of Social Order. Tehran: Ney Publications.
- Coleman, J. (1990). Foundations of Social Theory. Harvard University Press.
- Fukuyama, F. (1995). Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity. Free Press.
- Giddens, Anthony. (2013). Sociology. Translated by Manouchehr Sabouri. Tehran: Nay Publishing House.
- Heydari, Hassan and Janani, Mehdi. (2017). Legal and Social Analysis of the Consequences of Abuse of the Family Institution in Welfare Laws. Tehran: Jangal Publications.
- Merton, R. (1968). Social Theory and Social Structure. Free Press.
- Merton, Robert. (2018). Social Construction and Anomie. Translated by Tavasoli. Tehran: Qoms Publications.
- Parsons, T. (1951). The Social System. Glencoe: Free Press.
- Parsons, Talcott. (2005). Social System. Translated by Dr. Bagher Sarukhani or Tavasoli. Tehran: Scientific Publications.
- Putnam, R. (2000). Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. Simon & Schuster.
- Putnam, Robert. (2016). Democracy and Civic Traditions. Translated by Mojtawawi. Tehran: Cultural Research Institute.
- Ritzer, George. (2018). Sociological Theories (Persian translation). Tehran: Scientific.

- Ashineh, M & Navabakhsh, M. (2016). Subject: Study of economic factors affecting divorce and marriage with emphasis on inflation. *Quarterly Journal of Sociological Research*. Year 10, Issue 4, 45-70. (In Persian)
- Azad Aramaki, T (2004). The nature of the value system of Iranian society: material, metamaterial or integrated. *Cultural Research Letter*, Year 8, No. 10, 1-15. (In Persian)
- Azad Aramaki T, Maleki, A. (2007). Analysis of traditional and modern values at the micro and macro levels. *Social Sciences Letter*, No. 30, 97-121. (In Persian)
- Azad Aramaki, T, Sharifi Sa'i, M. H, Isari, M & Talebi, S. (1390). Patterns of premarital sexual relations. *Cultural Society Research*, Institute for Humanities and Cultural Studies, Year 2, No. 2, 34-1. (In Persian)
- Azad Aramaki, T & Zahirinia, M. (2010). A study of value types and cultural changes in the family. *Family Research Quarterly*, Year 6, No. 23, 297-279.
- Bakhshshay, A & Saraghi Borujeni, S. (1404) Study of factors affecting marriage and divorce with emphasis on economic obstacles. National Conference on Youth, Marriage and Family, Zanjan. Available at <https://civilica.com/doc/2591927>. (In Persian)
- Fadlollahi Ghomeishi, S & Jahanbakhshi, H. (2018) entitled Student marriage age and the explanatory power of various economic, cultural and social factors. *Culture Quarterly at the Islamic University*, Year 8, Issue 1 (26th Consecutive), 129-154. (In Persian)
- Farastkhah, M. (2022). Qualitative research method in social sciences with emphasis on grounded theory (grand theory). Tehran: Aghah Publishing. (In Persian)
- Fazooni, M & Abdolmohammad, K. (2023). An analysis of economic factors affecting the rate of marriage and divorce with emphasis on women's economic participation. *Islamic Research Journal of Women and Family*, Year 11, Issue 31, 59-91. (In Persian)
- Gubernskaya, Z. (2010). Changing Attitudes Toward Marriage and Children in Six Countries. *Sociological Perspectives*, University of California Press. Vol. 53, No. 2, pp. 179-200.
- Hosseini, N, Seyed Mirzaei, M & Sarukhani, B. (2018). Analysis of the semantic implications of marriage among young people (case study of single young people living in Tehran in 2017). *Women in Development and Politics*, Volume 16, Issue 2, 270-243. (In Persian)
- Inglehart, R. (2016). Cultural transformation in advanced industrial society (M. Vatr, Trans.). Tehran: Kavir Publishing. (In Persian)
- Kafashi, M. (1395). Application of SPSS software in social research. Tehran: Fuzhan. (In Persian)
- Kiernan, K. (2004). changing European families, in the "Blackwell companion to the sociology of families, Edited by Jacqueline Scott, Judith Treas, Martin. Publishing Blackwell.
- Ministry of Culture and Islamic Guidance. (2003). Values and Attitudes of Iranians. Second Wave. (In Persian)
- Ministry of Culture and Islamic Guidance. (2015). Values and Attitudes of Iranians. Third Wave. (In Persian)
- Ministry of Urban Development, Roads and Housing News Site. (1394). Familiarity with the definitions of marginalization and the status of marginalized people in Iran and the world. Available on the Internet at news.mrud.ir/news. (In Persian)
- Mirzaei, K. (2016). Qualitative research: Research, researchers, and research writing. Tehran: Fozhan Publishing. (In Persian)
- Modiri, F. (2018). Different Types of Family Values and Their Socio-Economic Correlates in Tehran. *Applied Sociology*, Year 29, Issue 69, Issue 1, 166-147. (In Persian)
- Modiri, F & Mahdavi, S. (2015). Postmodern Family Values in Tehran. *Family Studies Quarterly*, Year 11, Issue 43, 281-296. (In Persian)
- Mohammad Sadeq, M, Kaldi, A & Jamand, B. (2016). Investigating Social Factors Affecting the Reluctance of Urban Youth to Marry (Case Study of Tehran). *Urban Sociological Studies Quarterly*, Volume 6, Issue 10, 33-60. (In Persian)
- Moradi, G & Mohsen, S. (2012). Social and economic factors related to the increase in the age of marriage of young people (case study of Kermanshah city). *Quarterly Journal of Sociological Studies of Youth*. Third year, seventh issue, 81-108. (In Persian)
- Parvin, S, Felegari, Z & Kiani, M. (2017). Lived experience of girls from delaying marriage and ways to deal with it in Karaj city. *Quarterly Journal of Scientific Publications Management System*, Volume 4, Issue 12, 185-200. 10.22054/RJSW.2017.10040 Dol: (In Persian)
- Saroukhani, B. (2014). An Introduction to the Sociology of the Family. Tehran: Soroush. (In Persian)
- Strauss, A., & Corbin, J. (2016). Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory (E. Afshar, Trans., 5th ed.). Tehran: Ney Publishing. (In Persian)
- Tétényi A. (2020) Economic Insecurity. In: Romaniuk S., Thapa M., Marton P. (eds) *The Palgrave Encyclopedia of Global Security Studies*. Palgrave Macmillan, Cham.
- Vasoughi, M., & Nik-Khalgh, A. A. (1991). Fundamentals of sociology. Tehran: Kheradmmand Publishing. (In Persian)